

Debatní cyklus Etnologie? Antropologie? Folkloristika? na Ústavu etnologie FF UK

Michaela Havelková

V březnu 2015 se na Ústavu etnologie FF UK uskutečnil debatní cyklus s názvem *Etnologie? Antropologie? Folkloristika?* (dále jen EAF). Účelem akce bylo podnítit studenty všech ročníků k diskuzi nad povahou diskurzů, které tvoří podloží badatelských a pedagogických aktivit Ústavu etnologie. Následující text si klade za cíl nastínit průběh a výsledky cyklu EAF z pozice jednoho ze studentských organizátorů celé akce. Autorka tohoto textu v současné době studuje druhý ročník magisterského studia na Ústavu etnologie a působí zde jako pomocný vědecký pracovník. Přípravu diskuze i její průběh měla částečně na starost.

Každému z diskurzů, tedy etnologii, sociokulturní antropologii a folkloristice, bylo věnováno jedno březnové čtvrtední odpoledne. Debaty měly formu moderované diskuze. Začínaly vystoupením studentů, kteří přednesli své příspěvky týkající se různých náhledů na probírané disciplíny. Role moderátora se ujali vyučující Ústavu etnologie. Jako hosté byly přizvány vědecké autority z dalších odborných pracovišť. Účastníkům byla doporučena literatura umožňující hlubší přípravu k příslušnému diskuznímu bloku.

Forma, kterou debata nabrala a kterou si udržela po celou dobu trvání diskuzního cyklu, se značně odlišovala od původních představ a úmyslů organizátorů. Jelikož akce vzbudila pozornost v řadách odborné veřejnosti, kromě studentů se v debatním sále sešla řada odborníků z jiných institucí. Ačkoli se tento fakt zprvu zdál jako velmi přínosný, v průběhu akce se ukázalo, že přítomnost těchto autorit i jejich aktivní zapojení do debaty postavila studenty do obtížné pozice. Většina zúčastněných studentů se k tématům nevyjadřovala. Můžeme spekulovat, zda důvodem byla ostýchavost nebo jednoduše neměli co dodat.

První debatní odpoledne 3. 3. 2016 bylo věnované tématu etnologie. Jako hosté přijali pozvání Petr Lozoviuk z Katedry antropologie FF ZČU v Plzni a František Bahenský z Etnologického ústavu AV ČR v.v.i. Účastníci pro lepší orientaci dostali k dispozici texty, první kapitolu z knihy Petra Lozoviuka *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě*¹ a článek „Evropská etnologie a koncept nehmotného kulturního dědictví“, je-

1 Lozoviuk, P. 2005. *Evropská etnologie ve středoevropské perspektivě. Monographica III.* Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta humanitních studií.

hož autorem je Petr Janeček.² Diskuzi vedl a moderoval Karel Šima. Úvodní příspěvek měla autorka tohoto textu Michaela Opravilová. Nastínila svůj pohled na vývoj oboru a s ním spojený i vývoj tematický. Zároveň označila téma tradiční lidové kultury jako stále aktuální a živé pole zájmu. Volně navázali svými příspěvky i hosté. Petr Lozoviuk ve svém prvním příspěvku zdůraznil především pluralitu akademických tradic v rámci etnologických věd a upozornil na důležitost německojazyčné tradice pro české prostředí. František Bahenský krom jiného rozvedl fakt absence souhrnných dějin oboru v našich zemích.

Účelem tohoto textu není vypisovat obsah hodinu a půl trvající diskuze. Rádi bychom ale na tomto místě zdůraznili její nejvýraznější momenty. V začátku diskuze byla rozebírána již zmíněná absence kritické monografie dějin oboru. Dále byl probírán vzájemný vliv etnologie a antropologie v rámci jednotlivých škol a tradic. Diskuze se velmi záhy začala točit právě okolo rozdílů mezi těmito dvěma obory. Zdůrazněna byla mimo jiné problematika diachronní perspektivy. Následně byla věnována pozornost důvodům izolovanosti a možného ustrnutí české etnologie. Navázala debata o aktuálnosti termínu „lidová kultura“.

V reakci na proběhlou diskuzi napsal Nikola Balaš, student doktorského stupně studia z Katedry obecné antropologie FHS UK na svém blogu článek „What do Czech ethnologists think about sociocultural anthropology?“³ ve kterém reagoval na tvrzení Jiřího Woitsche, „že od doby publikace sborníku *Writing Culture*⁴ se antropologie zabírala spíše niternými pocity antropologa než vnějším světem, který si antropologie vždy kladla za cíl studovat, a že snad s výjimkou možná jedné knížky nevyšla v antropologii žádná relevantní monografie, kterou by stálo za to číst.“ (Balaš 2016) Toto tvrzení se ve svém článku snaží Balaš vyvrátit a předkládá konkrétní publikace, na nichž se snaží dokázat opak.

Druhé debatní odpoledne 10. 3. 2016 bylo zasvěcené antropologii. Jako host vystoupil Daniel Sosna z Katedry antropologie FF ZČU. Diskuzi moderoval Marek Jakoubek. Účastníkům byly doporučeny články Frederika Bartha „An Anthropology of Knowledge“⁵, Tima Ingolda „Anthropology is Not Ethnography“⁶ a dva texty Marka Jakoubka „Co je antropologie“⁷ a „Antropologie mezi pozitivismem a konstruktivismem“.⁸ Svůj příspěvek na úvod diskuze přednesli Věra Okénková a Kiril Christov. Věra

2 Janeček, P. 2015. „Evropská etnologie a koncept nehmotného kulturního dědictví.“ *Národopisná revue* 25 (3): 273–282.

3 Balaš, N. 2016. „What do Czech ethnologists think about sociocultural anthropology?“ *Modus vivendi* [online] [cit. 29. 10. 2016] Dostupné z: <http://aimanfasil.blogspot.cz/2016/03/what-do-czech-ethnologists-think-about.html>.

4 Clifford, J., G. E. Marcus (eds.) 1986. *Writing culture: the poetics and politics of ethnography*. Berkeley: University of California Press.

5 Barth, F. 2002. „An Anthropology of Knowledge.“ *Current Anthropology* 43 (1): 11–12.

6 Ingold, T. 2008. „Anthropology is Not Etnography.“ *Proceedings of the British Academy* 154: 69–92.

7 Jakoubek, M. 2014. „Co je to antropologie.“ [online] [cit. 31. 7. 2017]. Dostupné z: <http://www.antropologie.org/cs/co-je-to-antropologie>

8 Jakoubek, M. 2012. „Antropologie mezi pozitivismem a konstruktivismem. Aneb krátký diskurz na téma jedné věty Ivy Heroldové.“ *Dějiny-teorie-kritika* 7 (1): 69–100.

Okénková mluvila o interdisciplinarity a nastínila, že vidí antropologii a etnologii do značné míry jako ekvivalent. Kiril Christov se k rozdílu mezi antropologií a etnologií vyjádřil v tom smyslu, že etnologii vnímá jako disciplínu historickou. Zároveň ocenil šíři možného antropologického záběru. Daniel Sosna mluvil o antropologii jako o intelektuálním prostoru, ve kterém se střetávají epistemické pozice toho, „jak zkoumat“. Věnoval se otázce komparace i otázce diachronní perspektivy a temporality.

V začátku proběhla diskuze nad výše zmiňovaným Balašovým článkem, který vyvolal mezi některými účastníky EAF debatu na internetových sociálních sítích. Dále byl probírán a částečně zpochybněn interdisciplinární přístup. Řešila se míra rozkročení antropologie. Po celou dobu debaty se vracela otázka rozdílu mezi antropologií a etnologií a jejich metodického a tematického vymezení. Podroben kritice, především ze strany Nikoly Balaše, byl článek Marka Jakoubka *Antropologie mezi pozitivismem a konstruktivismem*. Hlavní bod, který Balaš Jakoubkovi vytknul, byl definující vztah mezi antropologií a sociálním konstruktivismem. Dále následovala nad článkem obsáhlá diskuze. Po jejím ukončení padl návrh pozitivního vymezení pole působnosti obou příbuzných oborů formou pokládání společných relevantních otázek a jejich společného řešení. V závěru byla věnována pozornost metodě zúčastněného pozorování.

V tomto bodě bychom chtěli reagovat na zmínku o cyklu EAF z pera Nikoly Balaše, který napsal: „Cílem pásma bylo vyjasnit další směřování oboru a jeho případnou antropologizaci.“ (Balaš 2016) Balašův článek s názvem *Čím vším může být sociokulturní antropologie*⁹ se zabývá kritikou a rozбором textu *Antropologie mezi pozitivismem a konstruktivismem*, který byl součástí doporučené literatury k diskusi a během ní byl důkladně probírán. Chtěli bychom však uvést na pravou míru, že cílem cyklu EAF nebylo vyjasnění náplně odborné činnosti Ústavu etnologie. Jednalo se o akci určenou primárně studentům a jejich zájmu o možnou šíři vlastního oboru.

Poslední, folkloristické odpoledne proběhlo 17. 3. 2016. Jako hosté dorazili Martina Pavlicová z Ústavu evropské etnologie FF MU a Lubomír Tyllner působící v Etnologickém ústavu AV ČR v.v.i. Role moderátora se zhostil Petr Janeček, který byl zároveň autorem doporučeného textu *Texty a kontexty. Několik poznámek k postavení slovesné folkloristiky mezi evropskou etnologií a kulturní antropologií*.¹⁰ Úvodní slovo zaznělo od Jakuba Vozába. Ten otevřel otázku, zdali je folkloristika samostatný vědní obor a mluvil o oborovém zařazení folkloristiky. Sám ji označil jako disciplínu úzce spjatou s etnologií a antropologií. Martina Pavlicová ve svém rozsáhlém příspěvku detailně přiblížila kontext vývoje folkloristiky na Moravě od 19. století. Hovořila o hudebních, tanečních i slovesných projevech folkloru. Vyzdvihla důležitost nositele folkloru a roli terénu. Lubomír Tyllner soustředil svůj výklad na hudební folklor. Poukázal na nevraživost, která v minulosti panovala mezi teoretiky oboru a terénními sběrateli. Upozornil na vztah lidové hudby a umělecké kultury.

Již na začátku tohoto textu jsme konstatovali, že po celou dobu trvání pásma EAF si držela diskuze jinou formu, než bylo zamýšleno. To platí i pro odpoledne věnované

9 Balaš, N. 2016. „Čím vším může být sociokulturní antropologie.“ *Český lid* 103 (3): 473–490.

10 Janeček, P. 2009. „Texty a kontexty. Několik poznámek k postavení slovesné folkloristiky mezi evropskou etnologií a kulturní antropologií.“ *Národopisná revue* 19 (4): 235–239.

folkloristice, které probíhalo spíše formou dotazů a následných odpovědí ze strany hostů i moderátora. V průběhu debaty se neustále vracelo téma nejasného oborového zařazení, které částečně vychází z různorodosti národních škol. Zazněla témata ze současného terénu, hudba na ulici, hudba a revoluce, etnokulturní tradice a jiné. Dlouhý čas byl věnován vývoji folkloristiky v českém a československém prostředí. Důraz byl kladen na její vysokou akademickou úroveň, která přetrvávala od konce 19. století, přes meziválečné období i v období socialismu. Připomenut byl i folklor a folkloristika ve službách ideologie. Konec debaty byl věnován folkloristickým konceptům, které přebírají obory jako kulturní historie a historická antropologie. V závěru bylo probíráno téma komunikace folkloristiky s kognitivními vědami.

Resumé debatního pásma, během něhož se sešli studenti i vyučující Ústavu etnologie spolu s dalšími aktivními diskutéry, proběhlo neformálně 31. 3. 2016 mimo akademickou půdu.

Kamenem úrazu všech tří diskuzí byla malá vůle studentů zapojit se do debaty. Problém představovala i skutečnost, že velká část účastníků nebyla z různých důvodů obeznámena s obsahem doporučených textů. Pro organizátory jsou tato fakta poučným a možnou inspirací do budoucna. Ústavu etnologie FF UK plánuje na debatní cyklus v určité formě navázat i v dalších akademických letech.

LITERATURA

- Balaš, N. 2016. „What do Czech ethnologists think about sociocultural anthropology?“ *Modus vivendi* [online] [cit. 29. 10. 2016] Dostupné z: <http://aimanfasil.blogspot.cz/2016/03/what-do-czech-ethnologists-think-about.html>.
- Balaš, N. 2016. „Čím vším může být sociokulturní antropologie.“ *Český lid* 103 (3): 473–490.
- Barth, F. 2002. „An Anthropology of Knowledge. Sidney W. Mintz Lecture for 2000.“ *Current Anthropology* 43 (1): 1–18.
- Bascom, W. R. 1953. „Folklore and Anthropology.“ *Journal of American Folklore* 66 (262): 283–290.
- Clifford, J., G. E. Marcus (eds.) 1986. *Writing culture: the poetics and politics of ethnography*. Berkeley: Univ. of California Press.
- Ingold, T. 2008. „Anthropology is Not Ethnography.“ *Proceedings of the British Academy* 154: 69–92.
- Jakoubek, M. 2012. „Antropologie mezi pozitivismem a konstruktivismem. Aneb krátký diskurz na téma jedné věty Ivy Heroldové.“ *Dějiny-teorie-kritika* 7 (1): 69–100.
- Jakoubek, M. 2014. „Co je to antropologie.“ [online] [cit. 31. 7. 2017]. Dostupné z: <http://www.antropologie.org/cs/co-je-to-antropologie>
- Janeček, P. 2009. „Texty a kontexty. Několik poznámek k postavení slovesné folkloristiky mezi evropskou etnologií a kulturní antropologií.“ *Národopisná revue* 19 (4): 235–239.
- Janeček, P. 2015. „Evropská etnologie a koncept nehmotného kulturního dědictví.“ *Národopisná revue* 25 (3): 273–282.
- Lozoviuk, P. 2005. *Evropská etnologie ve střeoevropské perspektivě. Monographica III*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta humanitních studií.
- Toelken, B. 1979. *The Dynamics of Folklore*. Boston: Houghton-Mifflin.